

Over cognitie en cultuur:

*Hoe het hoort en waarom we zo sterk hechten
aan culturele gebruiken*

Marc Slors

Radboud Universiteit

Arnhem, Durf te Denken, 6-4-2023

1. De 'metric martyrs'

Introductie:
Drie voorbeelden

2. Minarettenreferendum in Zwitserland, 2009

Introductie:
Drie voorbeelden

Introductie: Drie voorbeelden

3. Verkiezingen in Ameland, 2014

POLITIEK

Over de dijk, daar wonen de anderen

VERKIEZINGEN POLITIEK VERHALEN TOERISME A82 HOLLUM AMELAND CDA
VVD BALLUM BERT BAKKER BERT SWART BLOKHUIZEN ...

Ameland is diep verdeeld. Bewoners in het oosten en het westen stemden op hun 'eigen' lokale partij. De twee partijen kregen evenveel stemmen, maar willen niet samenwerken.
Anne Vegterlo Roland Blokhuisen Fokke Gerritsma

© 15 april 2014 ⌚ Leestijd 3 minuten

De dijk is nu vooral psychologisch. Een onderliggend gevoel wat niemand echt uit kan leggen. De oosterlingen vinden het westen bekrompen en traditioneel. „In Nes staan we juist open voor anderen.” De westerlingen noemen het oosten afstandelijk. „Hollum is gemoedelijk. Hier groeten de mensen elkaar nog op straat.” En het dialect is anders: een buitenstaander hoort het verschil nauwelijks, maar het woord gras wordt in het oosten als „ges” uitgesproken en in het westen als „gas”.

An illustration on the left side of the slide shows several stylized human profiles in various colors (red, orange, blue, green) and orientations, representing a diverse group of people. The profiles are layered, with some in the foreground and others behind, creating a sense of depth and community.

Introductie: Drie voorbeelden

Wat de voorbeelden gemeen hebben:

1. Hechten aan eigen culturele conventies
(omgangsvormen, etiquette, kleding, architectuur)
2. Afkeer van 'vreemde' culturele conventies
3. (1) en (2) zijn niet te rechtvaardigen in termen van overtuigingen of waarden

Dat heet 'conventionele cultrele inertie'

Hoe belangrijk is conventionele culturele inertie?

- In de meeste gevallen van CCI spelen ideologische of

- Dus praten we in die gevallen vrijwel uitsluitend over religie of ideologie.
- Daardoor **weten we niet** hoe belangrijk CCI is.

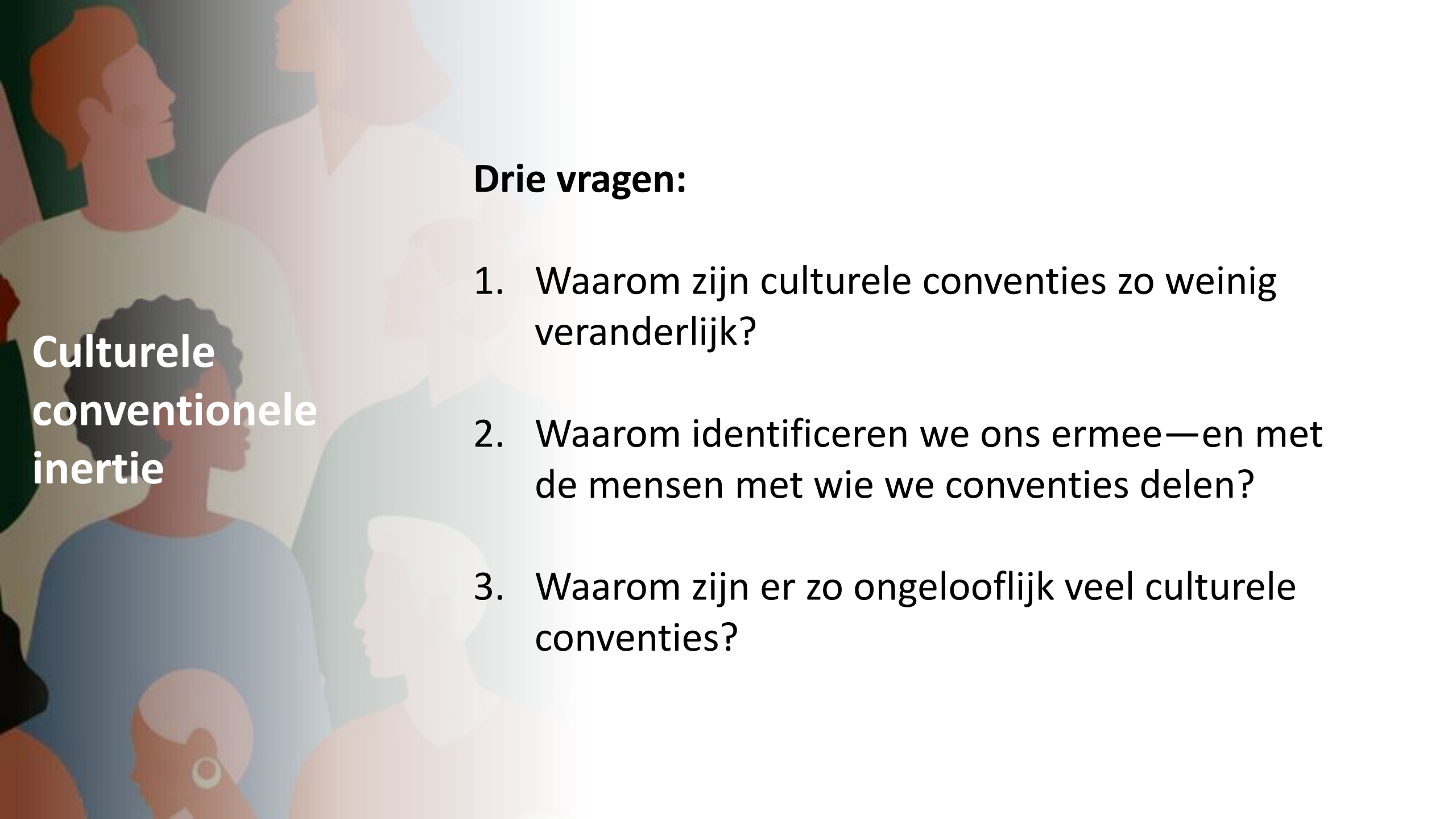
Overtuigingen,
Waarden en
conventies

De stelling die ik wil verdedigen:

Als we meer duidelijkheid krijgen over

- (i) de **functie**,
- (ii) onze **cognitieve afhankelijkheid**, en
- (iii) de **evolutionaire achtergrond** van culturele conventies,

snappen we dat CCI een veel belangrijkere rol speelt in cultuurconflicten dan we nu denken.

A background illustration featuring several stylized human profiles in various colors (red, orange, green, blue, brown) and orientations, representing a diverse group of people. The text 'Culturele conventionele inertie' is overlaid on the left side of the image.

Culturele conventionele inertie

Drie vragen:

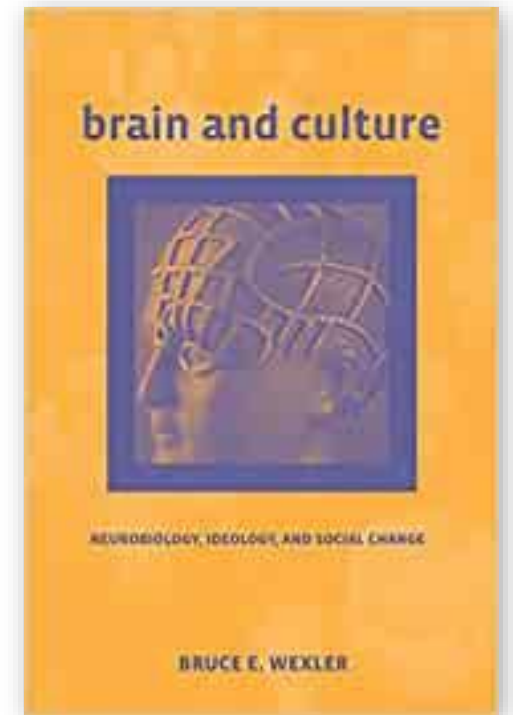
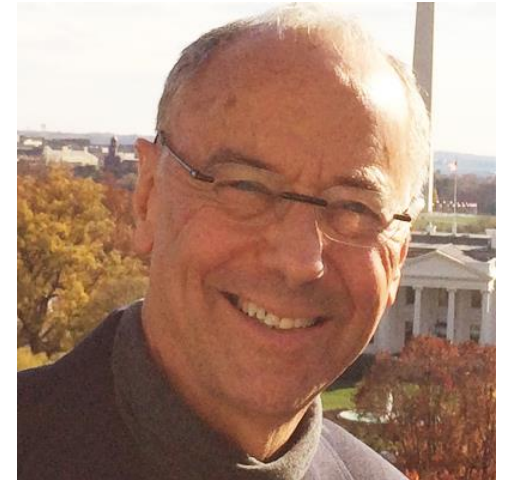
1. Waarom zijn culturele conventies zo weinig veranderlijk?
2. Waarom identificeren we ons ermee—en met de mensen met wie we conventies delen?
3. Waarom zijn er zo ongelooflijk veel culturele conventies?

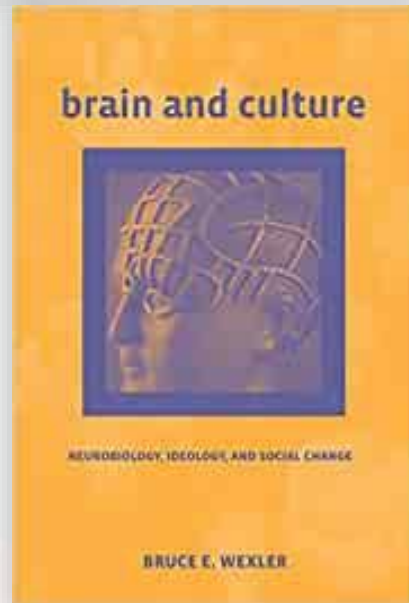
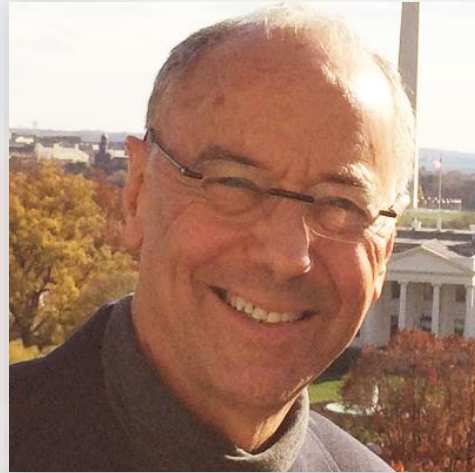
Voorlopige antwoorden

Bruce Wexler:

- Hersenen ontwikkelen zich tot 20 jaar na geboorte.
- Op basis van prikkels. Bij mensen: prikkels vanuit cultuur.
- Na 20 jaar zitten onze hersenen vol met verwachtingspatronen en streven we naar een omgeving die daaraan voldoet.

Voorlopige antwoorden

De drie vragen:

1. Culturele conventies zijn inert (i) omdat onze hersens ze verwachten, en (ii) omdat ze ons dagelijks leven coördineren.
2. Identificatie met culturele conventies wordt verklaard vanuit het je 'thuisvoelen' in een voorspelbare sociale wereld.
3. **Maar waarom hebben we zo ontzettend veel conventies nodig voor dagelijkse coördinatie?**

Voorlopige antwoorden

Culture shock is “the anxiety that results from losing all our familiar signs and symbols of social intercourse. These signs or cues include the thousand and one ways in which we orient ourselves to the situations of daily life: when to shake hands and what to say when we meet people, when and how to give tips, how to give orders to servants, how to make purchases, when to accept and when to refuse invitations, when to take statements seriously and when not.”
(1960, 177)

Kalervo Oberg

The background of the slide features a stylized illustration of several people's heads and shoulders in profile, facing right. The figures are rendered in various colors including shades of brown, blue, green, and orange, representing a diverse group of individuals. The text is overlaid on the left side of this illustration.

De functie van culturele conventies

- Ons leven is verdeeld in oneindig veel rollen en functies. Vrijwel iedere activiteit of interactie doen we vanuit een rol of functie—formeel maar vooral ook informeel.
- Culturele conventies helpen daarbij op twee manieren:
  1. Ze leveren **codes**, bijvoorbeeld om aan te geven wie welke rol of functie vervult.
  2. Ze leveren **scripts** voor specifieke interacties tussen rollen/functies.

Codes

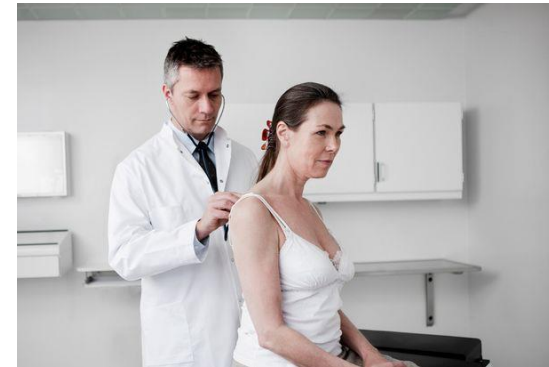

De functie van culturele conventies

De functie van culturele conventies

Scripts

Een metafoor

De functie van culturele conventies

- De regels van schaak staan voor de verdeling van rollen en functies
- De vormgeving van de stukken staan voor culturele conventies
- Zonder vertrouwde vormgeving is het heel moeilijk schaak te spelen
- Zonder vertrouwde conventies is het heel moeilijk rollen/functies te coördineren

Cognitie

Multitasking

- Bij schaken gebruiken we dus *twee* sets van regels: (1) de regels van schaak **en** (2) de conventies die aangeven hoe elk stuk (soort) eruit ziet.
- In het dagelijks leven doen we hetzelfde: we vervullen onze functies en rollen **en** we gebruiken de conventionele regels (codes en scripts) om onze rollen/functies te coördineren.
- In beide gevallen zijn we aan het multitasken.

A background illustration featuring stylized, semi-transparent silhouettes of diverse people in profile, facing right. The colors range from light skin tones to darker shades, representing a multicultural group. The word 'Cognitie' is overlaid on the left side of the image.

Cognitie

Multitasking

- Uit onderzoek blijkt dat multitasken alleen goed lukt als we één van de taken automatiseren.
- Bij schaak is dat het gebruik van vormgevingsregels, in het dagelijks leven is dat het automatiseren van culturele conventies.

Cognitie

Twee voorbeelden van automatisering

Twee voorbeelden van automatisering

Cognitie

Cognitie

Belangrijke les 1:

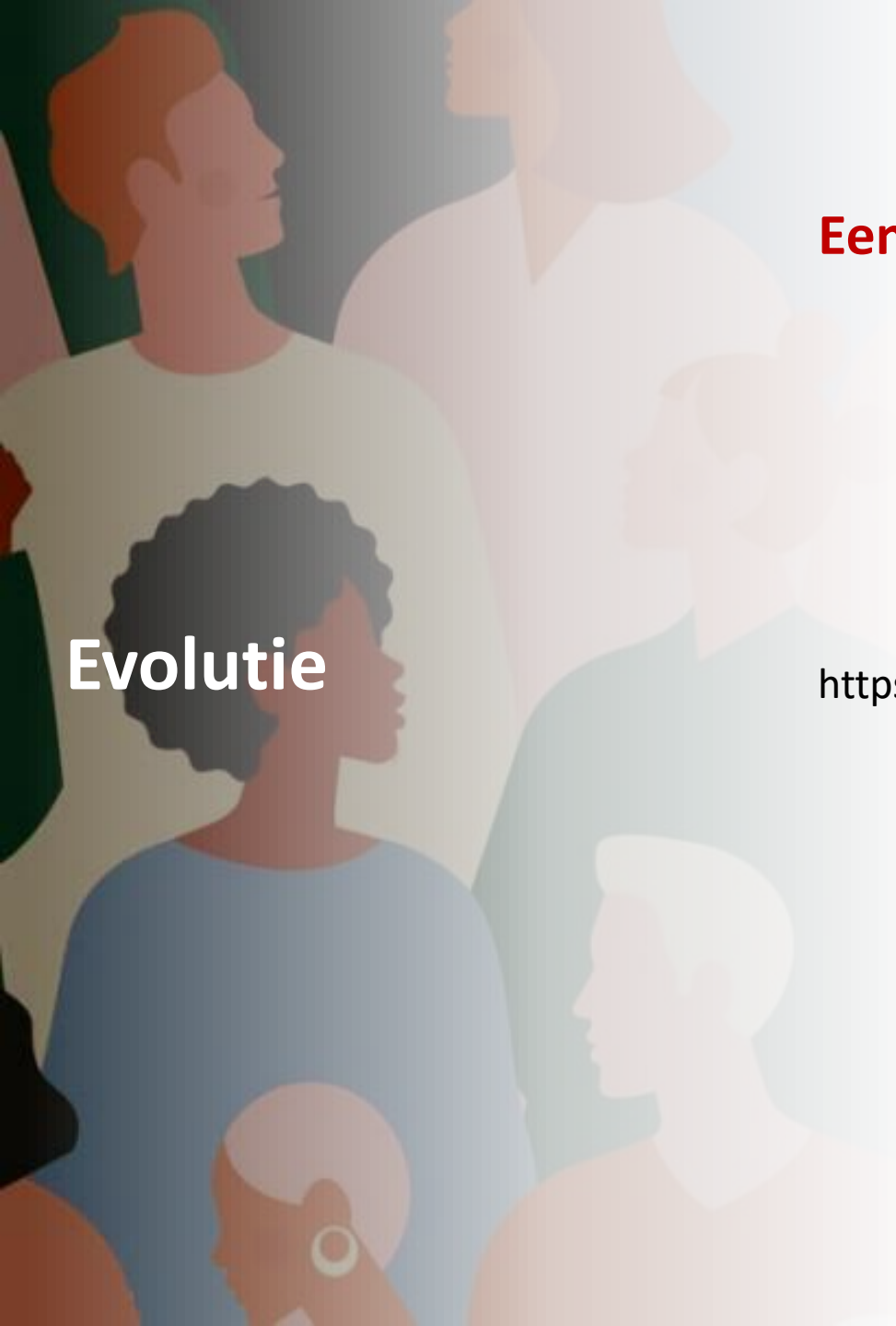
Complexe verdeling van rollen en functies is alleen cognitief haalbaar met geautomatiseerde culturele conventies.

Gegeven de complexe verdeling van rollen en functies, zijn wij cognitief afhankelijk van culturele conventies.

Evolutie

- Genetisch zijn wij aangepast aan leven in culturele groepen.
- Culturele selectie verklaart psychologische eigenschappen die ervoor zorgen dat culturele groepen optimaal functioneren.
- Selectie op groepsniveau zorgt voor praktijken die wel goed voor de groep zijn, maar niet inzichtelijk voor individuen.
- Voorbeeld: jachtmagie
- Stelling: onze gevoeligheid voor culturele conventie is ook zo te verklaren.

Evolutie

Een belangrijk voorbeeld: overimitatie

<https://www.youtube.com/watch?v=JwwclyVYTk&t=1s>

An illustration on the left side of the slide shows the profiles of several diverse individuals. From top to bottom, there is a man with reddish hair, a woman with light skin, a woman with dark curly hair, and a woman with light skin and a white headband. The style is flat and modern, with soft colors and semi-transparent layers.

Evolutie

Belangrijke les 2:

We zijn geëvolueerd als wezens die direct de conventies van de eigen culturele groep overnemen en vasthouden.

Conclusies

- **CCI heeft een cognitieve en evolutionaire achtergrond**, gebaseerd op
  - (i) de coördinatieve functie van culturele conventies,
  - (ii) de noodzaak tot automatisering bij multitasking, en
  - (iii) (groeps)selectie van overimitatie en regel-volgen.
- Dat maakt het **zeer waarschijnlijk dat CCI ook een rol speelt in culturele conflicten die we normaliter alleen bespreken in termen van ideeën** (burkini, hoofdoekjes, handen schudden van Verdonk).
- Culturele conventies zijn veel minder zichtbaarder als sociaal bindmiddel dan gedeelde waarden, overtuigingen en geschiedenis. **Maar misschien wel belangrijker.**
- Dat inzicht is **praktisch bruikbaar**, bijvoorbeeld in maatregelen om de multiculturele samenleving te verbeteren.